कायदे

सराव प्रश्नसंच

संपादन
अतुल लक्ष्मण टाकळकर

PRITHVI®
Publication

कायदे : सराव प्रश्नसंच

© पृथ्वी पब्लिकेशन

आवृत्ती
मे, 2019

संपादन
अतुल लक्ष्मण टाकळकर

प्रकाशक
'पृथ्वी पब्लिकेशन', 1536
सदाशिव पेठ, पुणे – 411030
फोन : 020 – 24451986

मुखपृष्ठ मांडणी
नंदकिशोर धपाटे

मांडणी
रूपाली तांबे
अपूर्वा शिंदे
कोमल शेडगे

मुद्रितशोधन
प्रज्ञा सुधाकर भोसले

वितरण व्यवस्था
मो. नं. : 8390554161

अभिप्राय, सूचना व मागणीसाठी संपर्क
मो. नं. : 8390554161
publication@prithvi.net.in

मूल्य : ₹ 360/–

या पुस्तकातील मजकुराचे कायदेशीर हक्क कॉपीराईट कायद्यानुसार प्रकाशकाकडे आहेत. या मजकुराचे कोणत्याही स्वरूपात पुनर्मुद्रण करण्यासाठी प्रकाशकाची परवानगी आवश्यक आहे. सदर बाबीचे उल्लंघन झाल्यास कॉपीराईट कायद्यानुसार कारवाई करण्यात येईल.

या पुस्तकातील मजकूर व माहिती विविध स्रोतांमधून घेण्यात आली आहे. हा मजकूर व माहिती जास्तीत जास्त अचूक ठेवण्याचा प्रयत्न प्रकाशकाने केला आहे. तरीदेखील त्यामध्ये कालसापेक्ष व स्थलसापेक्ष बदल होऊ शकतात. या पुस्तकातील मजकूर व माहिती यामुळे होणाऱ्या नुकसानीस प्रकाशक जबाबदार राहणार नाहीत.

अनुक्रमणिका

1. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 ...8
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

2. माहितीचा अधिकार कायदा, 2005 ...16
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

3. नागरी हक्क संरक्षण अधिनियम, 1955 ...41
अ)आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब)खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

4. अनुसूचित जाती-जमाती (अत्याचार प्रतिबंध), 1989 ...60
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

5. अनुसूचित जाती – जमाती (अत्याचार प्रतिबंध) नियम, 1995 ...85
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) सरावासाठी प्रश्न

6. कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण कायदा, 2005 ...91
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

7. कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण नियम, 2005 ...110
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) सरावासाठी प्रश्न

8. हुंडाबंदी कायदा, 1961 ...113
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
ब) सरावासाठी प्रश्न

9. मानवी हक्क संरक्षण अधिनियम, 1993 ...124
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

10. महात्मा गांधी तंटामुक्त गाव अभियान, 2007 ...138
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) सरावासाठी प्रश्न

11. मानवी हक्कांचा जाहीरनामा, 1948 ...146
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क)सरावासाठी प्रश्न

12. महाराष्ट्र पोलीस अधिनियम, 1951 ...161
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

13. भारतीय दंड संहिता, 1860 ...204
अ)आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

14. फौजदारी प्रक्रिया संहिता, 1973 ...263
अ)आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब)खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

15. भारतीय साक्षीपुरावा अधिनियम, 1872 ...318
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

16. पर्यावरण (संरक्षण) अधिनियम, 1986 ...349
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) सरावासाठी प्रश्न

17. ग्राहक संरक्षण अधिनियम, 1986 ...357
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) सरावासाठी प्रश्न

18. भ्रष्टाचार प्रतिबंध कायदा, 1988 ...370
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

19. माहिती तंत्रज्ञान कायदा,2000 ...381
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

20. शासकीय गुपिते अधिनियम, 1923 ...396
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न
क) सरावासाठी प्रश्न

21. सामाजिक बदलाचे साधन म्हणून सामाजिक विधिविधान व भारतीय संविधानातील तरतुदी ...405
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) सरावासाठी प्रश्न

22. मुंबई दारूबंदी अधिनियम, 1949 ...417
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) सरावासाठी प्रश्न

23. महाराष्ट्र उत्पादन शुल्क व इतर कायदे ...427
अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न
ब) सरावासाठी प्रश्न

कायदे

सराव प्रश्नसंच

1. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015

अ) आयोगाने विचारलेले प्रश्न

प्र.1. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 मधील कलम 18 च्या तरतुदीमध्ये द्वितीय अपील प्राधिकाऱ्याच्या आदेशामुळे व्यथित झालेल्या पात्र व्यक्तीस किंवा पदनिर्देशित अधिकाऱ्यास असा आदेश प्राप्त झाल्यापासून किती कालावधीच्या आत आयोगाकडे अपील करता येईल ?

1) 30 दिवस 2) 45 दिवस 3) 60 दिवस 4) 90 दिवस

प्र.2. लोकसेवा हक्क अधिनियमांतर्गत प्रथम अपील खालील मुदतीत करता येते.

1) 30 दिवस 2) 60 दिवस 3) 90 दिवस 4) वरीलपैकी नाही.

प्र.3. लोकसेवा हक्क अधिनियमांतर्गत खालील आयोग गठित केले जाते.

1) महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा आयोग 2) महाराष्ट्र राज्य सेवा हक्क आयोग
3) महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा हक्क आयोग 4) वरीलपैकी एकपण नाही.

प्र.4. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियमानुसार ज्या अधिकाऱ्यास दंड झालेला आहे, त्याने तो पुढील काळात भरावा.

1) 8 दिवसांत 2) 30 दिवसांत 3) 45 दिवसांत 4) क्षमतेनुसार

प्र.5. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियमानुसार मुख्य आयुक्त व आयुक्त यांची नेमणूक शिफारस समितीचे अध्यक्ष .... हे असतात.

1) राज्यपाल 2) मुख्यमंत्री 3) विधानसभा अध्यक्ष 4) विरोधी पक्ष नेता

प्र.6. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 कोणत्या दिवशी अंमलात आला आहे ?

1) 15 ऑगस्ट 2) 28 एप्रिल 3) 20 डिसेंबर 4) 26 जानेवारी

प्र.7. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 अन्वये मुख्य आयुक्त किंवा आयुक्त यांना आदेशाद्वारे पदावरून दूर करण्याचे अधिकार कोणाला आहेत ?

1) राज्यपाल 2) मुख्यमंत्री 3) गृहमंत्री 4) वरीलपैकी नाही.

प्र.8. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 च्या तरतुदी खालीलपैकी कोणाला लागू होत नाहीत ?

1) स्थानिक प्राधिकरणे 2) सार्वजनिक प्राधिकरणे 3) शासकीय विभाग 4) खासगी संस्था

प्र.9. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 च्या अंतर्गत स्थापित केलेल्या 'महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क आयोगा'चे मुख्यालय कोठे असेल ?

1) पुणे 2) नागपूर 3) मुंबई 4) वरीलपैकी नाही.

प्र.10. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 च्या अंतर्गत 'नियत कालमर्यादा' म्हणजे कलम .... अन्वये अधिसूचित केलेली कालमर्यादा होय.

1) 2 2) 3 3) 4 4) वरीलपैकी नाही.

प्र.11. महाराष्ट्र राज्यात पात्र व्यक्तींना लोकसेवा देण्यासाठी महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 संमत करण्यात आला. त्याची खालीलपैकी कोणते उद्दिष्टे नाहीत ?

1) समयोचित आणि कार्यक्षम सेवा देणे.

2) या सेवा देणाऱ्या शासकीय विभागांच्या कामात पारदर्शकता आणणे.

3) अशा सेवा देणाऱ्या सार्वजनिक प्राधिकरणांमध्ये उत्तरदायित्व आणणे.

4) वरील सर्व उद्दिष्टे आहेत.

प्र.12. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 च्या अंतर्गत पुढीलपैकी 'पात्र व्यक्ती' कोण ?

1) फक्त अनुसूचित जाती अथवा अनुसूचित जमातीच्या व्यक्ती

2) फक्त अशा व्यक्ती ज्यांचे उत्पन्न वर्षाला 1 लाखापेक्षा कमी आहे.

3) फक्त विधवा अथवा घटस्फोटित महिला.

4) लोकसेवा प्राप्त करण्यास पात्र असलेली कायदेशीर व्यक्ती.

प्र.13. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 मधील कलम 16 अन्वये आयोगाचे अधिकार व कार्य खालील प्रमाणे असतील:

अ) पदनिर्देशित अधिकाऱ्याविरुद्ध विभागीय चौकशीची शिफारस करणे.

ब) लोकसेवा देण्याच्या कार्यपद्धतीमध्ये बदल करणे.

क) सार्वजनिक प्राधिकरणांनी लोकसेवा देण्याबाबत संनियंत्रण करणे.

ड) शपथ पत्रावर साक्षीपुरावा घेणे.

1) फक्त अ, ब आणि क 2) फक्त ब, क आणि ड 3) फक्त क 4) अ, ब, क आणि ड

प्र.14. खालील विधाने विचारात घ्या :

विधान I : महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियमांच्या उचित अंमलबजावणीची सुनिश्चिती करण्याकरिता राज्य शासनाला सक्ती करणे, हे आयोगाचे कर्तव्य असेल.

विधान II : या अधिनियमानुसार लोकसेवा देण्यात कसूर केल्याबाबतची स्वाधिकारे दखल घेणे आणि त्यास योग्य वाटतील त्याप्रमाणे अशी प्रकरणे निकालात काढण्यासाठी निर्देशित करणे, या बाबींचा समावेश आहे.

1) विधान I बरोबर, परंतु II चूक
2) विधान II बरोबर, परंतु I चूक
3) दोन्ही विधाने बरोबर
4) दोन्ही विधाने चूक

प्र.15. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियमाच्या अंतर्गत अपवादात्मक परिस्थितीत 'दुसरे अपील' दाखल करून घेण्याचा जास्तीत जास्त कालावधी किती आहे?

1) 30 दिवस
2) 45 दिवस
3) 90 दिवस
4) वरीलपैकी एकही नाही.

ब) खात्यांतर्गत परीक्षेत विचारलेले प्रश्न

प्र.1. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 बद्दल खालीलपैकी योग्य असलेली विधाने ओळखा.

अ) या कायद्यानुसार 'पात्र व्यक्ती' म्हणजे लोकसेवा प्राप्त करण्यासाठी पात्र असलेल्या सर्व व्यक्ती होय.

ब) 'लोकसेवा' याचा अर्थ न्यायालयाकडून अधिसूचित करण्यात येणाऱ्या सेवा होय.

1) फक्त अ
2) फक्त ब
3) अ, ब
4) एकही नाही.

प्र.2. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क कायदा, 2005 संदर्भात पुढील माहिती वाचा.

लोकसेवा प्राप्त करण्यासाठी एखाद्या व्यक्तिने संबंधित अधिकाऱ्याकडे अर्ज केल्यानंतर,

अ) त्या व्यक्तीस अर्ज मिळाल्याची रीतसर पोच तसेच त्याचा अर्ज निकाली काढण्यासाठीची कालमर्यादा त्याला लेखी स्वरूपातच कळवणे आवश्यक आहे.

ब) पदनिर्देशित अधिकाऱ्याला अर्ज मिळाल्याच्या दुसऱ्या दिवसापासून अर्ज निकाली काढण्यासाठीची कालमर्यादा मोजली जाते.

वरीलपैकी योग्य विधान/ने ओळखा.

1) फक्त अ
2) फक्त ब
3) अ, ब
4) एकही नाही.

प्र.3. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क कायदा, 2015 बद्दल खालीलपैकी अयोग्य नसलेले/ली विधान/ने ओळखा.

अ) या कायद्याच्या कलम 5, उपकलम 2 अन्वये, पदनिर्देशित अधिकारी, लोकसेवा प्राप्तीसाठी आलेला अर्ज कोणत्याही परिस्थितीत फेटाळू शकत नाही.

ब) पदनिर्देशित अधिकाऱ्याला थेट सेवा देण्याचा अथवा सेवा मंजूर करण्याचा अधिकार आहे.

1) फक्त अ
2) फक्त ब
3) अ, ब
4) एकही नाही.

प्र.4. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क कायद्याची कलमे व तरतुदी यांच्या योग्य जोड्या जुळवा.

कलम	तरतूद
अ) कलम 7	1) महाराष्ट्र राज्यसेवा हक्क आयोग स्थापन करणे.
ब) कलम 10	2) पदनिर्देशित अधिकाऱ्याने लोकसेवा देण्यात कसूर केल्यास शिक्षा.
क) कलम 13	3) लोकसेवा देण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर करणे.
ड) कलम 11	4) पदनिर्देशित अधिकाऱ्याकडून जास्तीची रक्कम वसूल करण्याची पद्धत

	अ	ब	क	ड
1)	1	2	3	4
2)	3	2	4	1
3)	3	2	1	4
4)	4	3	2	1

प्र.5. महाराष्ट्र राज्यसेवा हक्क आयोगाविषयी खालील विधाने लक्षात घ्या.

अ) हा आयोग मुख्य सेवा हक्क आयुक्तांसहित एकूण चार सदस्यांचा मिळून बनलेला आहे.

ब) या आयोगाच्या अध्यक्षांची व सदस्यांची नियुक्ती राज्यपाल एका समितीच्या शिफारशीवरून करतात.

क) या आयोगाचे मुख्यालय हे नागपूर येथे आहे.

वरीलपैकी योग्य विधान/ने ओळखा.

1) फक्त अ, ब   2) फक्त ब, क

3) फक्त ब   4) फक्त क

प्र.6. महाराष्ट्र राज्यसेवा हक्क आयोगाबद्दल पुढीलपैकी योग्य विधान/ने कोणती ?

अ) या आयोगाच्या मुख्य आयुक्त व इतर आयुक्तांचा कार्यकाळ 5 वर्षे किंवा वयाचे 65 वर्षे पूर्ण होईपर्यंत, जे आधी संपेल तोपर्यंत असेल.

ब) आयोगाचे मुख्य आयुक्त हे पुनर्नियुक्तीस पात्र नसतील, मात्र इतर आयुक्त हे पुनर्नियुक्तीस पात्र असतील.

1) फक्त अ   2) फक्त ब   3) अ, ब   4) एकही नाही.

प्र.7. महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा हक्क कायद्याबद्दल पुढीलपैकी योग्य विधान/ने ओळखा.

अ) प्रथम अपील प्राधिकाऱ्याच्या आदेशाविरुद्ध पात्र व्यक्ती किंवा पदनिर्देशित अधिकारी महाराष्ट्र राज्य सेवा हक्क आयोगाकडे (MSRTSC) अपील करू शकतो.

ब) या आयोगाकडे एखाद्या आदेशाविरुद्ध अपील करायची असल्यास, असा आदेश प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून 60 दिवसांच्या आत अपील करणे आवश्यक आहे.

1) फक्त अ   2) फक्त ब

3) अ, ब   4) एकही नाही.

प्र.8. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क कायदा, 2015 मधील कलमे व तरतुदी यांच्या योग्य जोड्या लावा.

कलम	तरतूद
अ) कलम 24	1) निदेश/निर्देश देण्याचा राज्य शासनाचा अधिकार
ब) कलम 25	2) नियम करण्याचा राज्य शासनाचा अधिकार
क) कलम 23	3) सद्भावनेने केलेल्या कृतीस संरक्षण
ड) कलम 28	4) खोटी/चुकीची माहिती देणाऱ्या विरुद्ध कारवाई

	अ	ब	क	ड
1)	1	2	3	4
2)	1	2	4	3
3)	1	3	4	2
4)	1	4	3	2

क) सरावासाठी प्रश्न

प्र.1. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 नुसार खालील विधानांपैकी अयोग्य विधान निवडा.

1) हा अधिनियम संपूर्ण महाराष्ट्राला लागू आहे.

2) महाराष्ट्रात या अधिनियमाची अंमलबजावणी 28 एप्रिल 2015 पासून झाली.

3) या अधिनियमात एकूण 30 कलमे समाविष्ट आहेत.

4) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क आयोगात मुख्य आयुक्त आणि इतर आयुक्त यांची संख्या एकूण 8 आहे.

प्र.2. लोकसेवा हक्क अधिनियमाची अंमलबजावणी करणारे .... हे देशातील पहिले राज्य ठरले होते.

1) उत्तर प्रदेश 2) महाराष्ट्र 3) मध्य प्रदेश 4) ओडिशा

प्र.3. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 मधील कलम 18 च्या तरतुदीप्रमाणे द्वितीय अपील प्राधिकाऱ्याच्या आदेशामुळे व्यथित झालेल्या पात्र व्यक्तीस किंवा पदनिर्देशित अधिकाऱ्यास असा आदेश प्राप्त झाल्यापासून किती कालावधीच्या आत आयोगाकडे अपील करता येईल ?

1) 30 2) 45 दिवस 3) 60 दिवस 4) 90 दिवस

प्र.4. महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, 2015 नुसार योग्य विधाने निवडा.

अ) अपिलाची सुनावणी करताना प्रथम अपिलीय अधिकाऱ्यांना दिवाणी प्रक्रिया संहिता, 1908 नुसार दिवाणी अधिकार प्राप्त होतात.

ब) जर पदनिर्देशित अधिकाऱ्याने पुरेशा व वाजवी कारणाशिवाय लोकसेवा देण्यास कसूर केली तर तो समुचित पदनिर्देशित अधिकारी 250 रुपयांपेक्षा कमी नाही. परंतु रु. 25000 पेक्षा जास्त असणार नाही, एवढ्या रकमेच्या दंडास पात्र राहील.

1) फक्त – अ 2) फक्त – ब 3) दोन्ही अ, ब बरोबर 4) दोन्ही अ, ब, चूक